

Jakub Ignacy Waga (ur. 25 lipca 1800 w Grabowie¹, zm. 23 lutego 1872 w Łomży²) – polski przyrodnik i botanik

Życiorys

Urodził się w Grabowie koło Łomży, w majątku dziedzicznym Wagów, był szóstym synem z drugiego małżeństwa Bernarda skarbnika ziemi wiskiej³ z Agatą z Gutowskich (miał siedmioro braci oraz 3 przyrodnie siostry).

Naukę pobierał w kolegiach pijarskich w Szczuczynie i Łomży oraz w szkole wojewódzkiej w Warszawie. Po maturze został przyjęty na wydział filozoficzny w oddziale nauk przyrodniczych Uniwersytetu Warszawskiego, który ukończył 22 lutego 1825 r. ze stopniem magistra, na podstawie rozprawy dotyczącej wszystkich wzorowych żyjących gatunków w Polsce z gromady zwierząt *Crustaea*, należących do rzędu *Entomostraca*⁴.

Po ukończeniu nauk uniwersyteckich został nauczycielem w warszawskiej szkole księży pijarów, następnie przeniesiony kolejno do Radomia i Szczuczyna. W 1828 roku osiadł

¹ Anex małżeński, parafia Łomża z 1833 roku do aktu nr 36 – AUGrabowo 1800, Archiwum Diecezjalne w Łomży (dalej: ADŁ), z. IV/A Aneksa małżeńskie, parafia Łomża, sygn. 17.

² AZŁomża 42/1872, *Unikat zmarłych parafii Rz.-Kat. Łomżyńskiej 1871-1876*, Archiwum łomżyńskiej parafii katedralnej.

³ Rkps 8351 z lat 1703-1794 znajdujący się w Tekach Pawińskiego, przechowywanych w Bibliotece Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie. Sejmik z dn. 4 września 1788 r. [<http://wirtualnie.lomza.pl/wirtualnie/2021/02/21/akta-sejmikowe-lomzynskie-i-wiskie/>]

⁴Henry Załęski, *Jakub Waga*, [w:] *Tygodnik Ilustrowany*, t. IX, nr 224, Warszawa 13 kwietnia 1872 r., s. 189–190. [<https://bcu.lib.uni.lodz.pl/dlibra/publication/1560/edition/1216/content>].

na stałe w Łomży, gdzie został nauczycielem gimnazjum⁵. J. Waga nauczał kilku przedmiotów, m. in: języka polskiego, geografii, historii powszechnej i Polski. W opinii ucznia, Juliana Borzyna Jakub Waga to *mąż bardzo uczony, sławny przyrodnik, a szczególnie botanik*⁶.

W 1833 r. wziął ślub w Kornelią z Romanów, córką Ignacego i Cecylii z Sokołowskich, „*stanu szlacheckiego i Sędziostwo Trybunału Cywilnego pierwszej Instancji Województwa Augustowskiego*”.⁷ Miał dwójkę dzieci: Cecylię Antoninę (ur. 1834, zm. 1837⁸) oraz Władysława (ur. 1836, poeta, powstaniec z 1863 r., zm. 1865 w Pizie⁹). W 1854 r. został inspektorem gimnazjum łomżyńskiego, a w 1862 r. przeszedł na emeryturę¹⁰. Zmarł w 1872 r. w Łomży. W „Tygodniku Ilustrowanym” Henryk Załęski tak opisuje pogrzeb:

*Zmarł w 72 roku życia d. 23 lutego, mając przeszło lat 40 literackiego zawodu, służby zaś publicznej 37. Wyprawdzenie zwłok ś.p. Jakuba Wagi odbyło się 25 lutego. Trumnę z domu do kościoła nieśli nauczyciele szkół; nazajutrz zaś, po żałobnem nabożeństwie, przyjaciele na swych barkach ponieśli ją dalej aż na cmentarz. Ziemia przyjęła w swe łono pożytecznego i zacnego pracownika*¹¹.

Działalność

Jakub Waga podejmował wiele inicjatyw badawczych związanych z poznawaniem lokalnych gatunków roślin. W 1829 r. ukazał się jego pierwszy artykuł naukowy pt. *Uwagi dotyczące się*

⁵Edward Strumpf, *Jakób Waga (Z powodu setnej rocznicy urodzin)*, [w:] *Wszechświat*. Tygodnik popularny, poświęcony naukom przyrodniczym, t. XIX, nr 44, Warszawa 4 listopada 1900 r., s. 689–692. [<https://polona.pl/item/wszechswiat-tygodnik-popularny-poswiecony-naukom-przyrodniczym-t-19-nr-44-4.NDI2OTkzMjk/0/#info:metadata>], J. Mowszowicz, *Jakub Waga jako botanik*, [w:] *Rodzina Wagów w kulturze polskiej*, red. W. Grębecka, Warszawa 1974, s. 63–76.

⁶Julian Borzym, *Pamiętnik podlaskiego szlachcica*, Łomża 2018, s. 73.

⁷AMŁomża 36/1833, *Księga Małżeństwa poczynająca się z dniem pierwszym Stycznia 1826 Parafii Łomżyńskiej [do 1835 roku]*, Archiwum Państwowe w Białymstoku Oddział w Łomży (dalej: APŁ), z. 514, sygn. 67.

⁸AUŁomża 189/1834, *Księga aktów urodzonych od roku 1834 do 1838 roku Łomża*, ADŁ, z. IV, sygn. 1780 oraz AZŁomża 4/1837, *Volumen III Akt Zejścia od roku 1836 [do 1842 roku, parafia Łomża]*, ADŁ, z. IV, sygn. 1805.

⁹AUŁomża 222/1836, *Księga aktów urodzonych od roku 1834 do 1838 roku Łomża*, ADŁ, z. IV, sygn. 1780, J. Wiśniewski, *Ród Wagów [w:] Rodzina Wagów w kulturze polskiej*, red. W. Grębecka, Warszawa 1974, s. 7–15; poezja: AGAD, z. 532 Szef Administracji przy Generał-Gubernatorstwie Warszawskim, sygn. 071.

¹⁰Edward Strumpf, *Jakób Waga (Z powodu setnej rocznicy urodzin)*, [w:] *Wszechświat*. Tygodnik popularny, poświęcony naukom przyrodniczym, t. XIX, nr 44, Warszawa 4 listopada 1900 r., s. 689–692. [<https://polona.pl/item/wszechswiat-tygodnik-popularny-poswiecony-naukom-przyrodniczym-t-19-nr-44-4.NDI2OTkzMjk/0/#info:metadata>]

¹¹Henryk Załęski, *Jakub Waga*, [w:] *Tygodnik Ilustrowany*, t. IX, nr 224, Warszawa 13 kwietnia 1872 r., s. 189–190. [<https://bcu.lib.uni.lodz.pl/dlibra/publication/1560/edition/1216/content>].

znalezienia rośliny *Linna borealis*¹² poświęcony odnalezieniu w okolicach rodzinnego Grabowa stanowiska zimnoziółu północnego.

Jako botanik badał także roślinność polską podczas licznych, pieszych wędrówek po ziemi łomżyńskiej i kraju (guberni augustowskiej, lubelskiej, radomskiej i płockiej w Królestwie Polskim). Tak np. w 1828 roku brał udział w wyprawie pod patronatem Michała Schuberta w okolice Ciechanowa w celu poszukiwania nowych okazów roślin.

Podróże te przyczyniły się do zebrania szerokiego materiału dotyczącego roślinności i wydania przez niego pod koniec lat 40. XIX w. w Warszawie dzieła przyrodniczego pt. „*Flora Polska jawnokwiatowych rodzajów, czyli botaniczne opisy tak dzikich, jak i hodowanych pod otwartym niebem jawnokwiatowych Królestwa Polskiego roślin, uporządkowane według zasad sztucznego układu a poprzedzone ogólnym wyobrażeniem o znaczniejszych przyrodzonych pokrewieństwach roślinnego królestwa przez Jakuba Wagę, Mag. Fil., Prof. bot. w Gimnazjum Łomżyńskim*”. Pierwszy tom został wydany w 1847 r. i liczył XIII + 766 stron, natomiast drugi tom – w 1848 r. i składał się z 679 stron. Trzeci tom od 681 do 820 stron zawierał *Index Generum, speciorum et synonymorum, Spis rodzajów, gatunków i synonimów* zawartych w t. I i II. Do tego tomu został też dołączony *Ukaziciel polskich nazwisk na rodzaje królestwa roślinnego*, opracowany przez Antoniego Wagę, brata Jakuba.

Flora Polska zawiera opisy 1061 gatunków dziko rosnących krajowych roślin na obszarze Królestwa Polskiego, na terenach środkowej i północno-wschodniej części Królestwa Polskiego, jak też gatunki uprawiane w kraju. W pracy tej Jakub Waga zastosował układ Linneusza, z uwzględnieniem zmian wprowadzonych przez C.K. Sprengla¹³.

Będąc na emeryturze, Jakub Waga przez 10 lat mieszkał w Łomży i przygotowywał materiały do drugiego wydania *Flory Polskiej*. W tym czasie wydał drukiem przekłady dwóch francuskich dzieł przyrodniczych. Pierwsza z nich to przetłumaczona w 1869 r. na język polski książka C. Flammationa *Pluralite des mondes habites, czyli Wielość światów zamieszkiwanych*. Druga to przetłumaczone w 1871 r. jednotomowe opracowanie Ludwika Figuiera *Histoire des plantes – Historyja roślin*, które przerobił poprzez rozszerzenie tematyki części systematycznej oraz dodaniu obszernych wiadomości o florze polskiej¹⁴.

¹² *Pamiętnik Warszawski Umiejętności Czystych i Stosowanych*, 1829, T. 4, s. 293: [<https://crispa.uw.edu.pl/object/file/s/396444/display/Default>]

¹³ Henry Załęski, *Jakub Waga*, [w]: *Tygodnik Illustrowany*, t. IX, nr 224, Warszawa 13 kwietnia 1872 r., s. 189-190. [<https://bcu1.lib.uni.lodz.pl/dlibra/publication/1560/edition/1216/content>] J. Mowszowicz, *Jakub Waga jako botanik*, [w]: *Rodzina Wagów w kulturze polskiej*, red. W. Grębecka, Warszawa 1974, s. 63-76.

¹⁴ J. Mowszowicz, *Jakub Waga jako botanik*, [w]: *Rodzina Wagów w kulturze polskiej*, red. W. Grębecka, Warszawa 1974, s. 63-76.

Publikacje Jakuba I. Wagi

1. *Uwagi tyczące się znalezienia rośliny „Linnea borealis”*, [w:] „Pamiętnik Warszawski umiejętności Czystych i Stosowanych”, 1829, t. 4, s. 293–297, 346. [<https://bcul.lib.uni.lodz.pl/dlibra/publication/86275/edition/77460/content>]
2. *Odpowiedź „Wtóremu Znalazcy Linnei”*, [w:] „Kurier Polski”, 1829, nr 109, s. 557–558.
3. *Flora polska jawnokwiatowych rodzajów, czyli botaniczne opisy tak dzikich, jak i hodowanych pod otwartem niebem jawnokwiatowych Królestwa Polskiego roślin, uporządkowane według zasad sztucznego układu a poprzedzone ogólnem wyobrażeniem o znaczniejszych przyrodzonych pokrewieństwach roślinnego królestwa przez...*, Warszawa 1847–1848, t. I, s. XIII+766, t. II, s. 679. [<https://www.dbc.wroc.pl/dlibra/publication/2490/edition/2530/content>]
4. Sprostowanie błędu botanicznego, popełnionego przez p. Ludwika Zejsznera w jego artykule pod napis.: *Podróż do źródeł Wisły wzeszycie „Biblioteki Warszawskiej” na marzec b.r. umieszczonym*, [w:] „Biblioteka Warszawska”, 1850, t. 2, s. 384–386. [<https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/96721/edition/91173/content>]
5. Odpowiedź na powyższą odpowiedź (w związku z odpowiedzią L. Zejsznera zamieszczoną pt. *Odpowiedź p. Jakóbowi Wadze ba artykuł umieszczony przeciw mnie...*, [w:] „Biblioteka Warszawska”, 1850, t. 4, s. 368–370. [<https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/96723/edition/91175/content>]
6. Flammarion Kamil, *Wielość światów zamieszkiwanych. Studium, w którym wykładają się warunki zamieszkalności ziem niebieskich roztrząsane ze stanowiska astronomii, fizjologii i filozofii naturalnej...*, tłum. j. Waga, t. 1–2, Warszawa 1868. [<https://polona.pl/item/wielosc-swiatow-zamieszkiwanych-studyjum-w-ktorem-wykladaja-sie-warunki-zamieszkalnosci,OTI5MDYwMzk/8/#info:metadata>]
7. Figuier Ludwik, *Historyja roślin*. Dzieło ozdobione 415 wizerunkami z natury wykonanemi z francuskiego przełożył, objaśnił i licznemi dodatkami powiększył

¹⁵ „Kurjer Warszawski”, R. 98, 1918, nr 121 z 3 maja 1918 r., s. 3-4 [<https://crispa.uw.edu.pl/object/files/15166/display/Default>] oraz „Kurjer Warszawski”, R. 98, 1918, nr 122 z 4 maja 1918 r., s. 1 [<https://crispa.uw.edu.pl/object/files/16679/display/Default>]

Autor *Flory Polskiej*, t. 1, s. XXIII+322, t. 2, s. 742, t. 3, s. 258, Warszawa 1871–1872. [t. 1 <https://polona.pl/item/historyja-roslin-t-1-obejmujacy-organografija-fizyologija-i-klassyfikacyja-roslin,NjY2NDU2NDE/6/#info:metadata>; t. 2 <https://polona.pl/item/historyja-roslin-t-2-obejmujacy-rodziny-jawnoplciowe-wylozone-przez-tl,MTIwNTIwMjc/8/#info:metadata>; t. 3 <https://polona.pl/item/historyja-roslin-t-3-obejmujacy-rosliny-skrytoplciowe-wiadomosc-o-drzewach,NjY0ODczOTc/6/#info:metadata>]

Bibliografia

1. Borzym Julian, *Pamiętnik podlaskiego szlachcica*, Łomża 2018, s. 73.
2. Hryniewicki Bolesław, *Jakub Waga (1800–1872) w 150 rocznicę urodzin*, „Acta Societas Botanicorum Poloniae”, t. XX, Suppl., 1951, s. 33–45.
3. Mowszowicz Jakub, *Jakub Waga jako botanik*, [w]: *Rodzina Wagów w kulturze polskiej*, red. W. Grębecka, Warszawa 1974, s. 63–76.
4. *Rodzina Wagów w kulturze polskiej*, pod red. Wandy Grębeckiej, Warszawa 1974.
5. Strumpf Edward, *Jakób Waga (Z powodu setnej rocznicy urodzin)*, [w:] *Wszechświat*. Tygodnik popularny, poświęcony naukom przyrodniczym, t. XIX, nr 44, Warszawa 4 listopada 1900 r., s. 689–692. [<https://polona.pl/item/wszechswiat-tygodnik-popularny-poswiecony-naukom-przyrodniczym-t-19-nr-44-4,NDI2OTkzMjk/0/#info:metadata>]
6. Wiśniewski Jerzy, *Ród Wagów* [w]: *Rodzina Wagów w kulturze polskiej*, red. W. Grębecka, Warszawa 1974, s. 7–15.
7. Załęski Henryk, *Jakub Waga*, [w]: *Tygodnik Illustrowany*, t. IX, nr 224, Warszawa 13 kwietnia 1872 r., s. 189–190.
[<https://bcul.lib.uni.lodz.pl/dlibra/publication/1560/edition/1216/content>]

Źródła

1. AGAD, z. 532 Szef Administracji przy Generał-Gubernatorstwie Warszawskim, sygn. 071.
2. Anex małżeński parafia Łomża z 1833 roku do aktu nr 36 – AUGrabowo 1800, Archiwum Diecezjalne w Łomży (dalej: ADŁ), z. IV/A Aneksa małżeńskie, parafia Łomża, sygn. 17.
3. AMŁomża 36/1833, *Księga Małżeństwa poczynająca się z dniem pierwszym Stycznia 1826 Parafii Łomżyńskiej [do 1835 roku]*, Archiwum Państwowe w Białymstoku Oddział w Łomży (dalej: APŁ), z. 514, sygn. 67.
4. AUŁomża 189/1834, *Księga aktów urodzonych od roku 1834 do 1838 roku Łomża*, ADŁ, z. IV, sygn. 1780.

5. AUŁomża 222/1836, *Księga aktów urodzonych od roku 1834 do 1838 roku Łomża*, ADŁ, z. IV, sygn. 1780.
6. AZŁomża 4/1837, *Volumen III Akt Zejścia od roku 1836 [do 1842 roku, parafia Łomża]*, ADŁ, z. IV, sygn. 1805.
7. AZŁomża 42/1872, *Unikat zmarłych parafii Rz.-Kat. Łomżyńskiej 1871-1876*, Archiwum łomżyńskiej parafii katedralnej.
8. „*Kurjer Warszawski*”, R. 98, 1918, nr 121 z 3 maja 1918 r., s. 3-4.
[<https://crispa.uw.edu.pl/object/files/15166/display/Default>].
9. „*Kurjer Warszawski*”, R. 98, 1918, nr 122 z 4 maja 1918 r., s. 1.
[<https://crispa.uw.edu.pl/object/files/16679/display/Default>].
10. *Pamiętnik Warszawski Umiejętności Czystych i Stosowanych*, 1829, T. 4, s. 293:
[[https://crispa.uw.edu.pl/object/file s/396444/display/Default](https://crispa.uw.edu.pl/object/file/s/396444/display/Default)]
11. Rkps 8351 z lat 1703-1794 znajdujący się w Tekach Pawińskiego, przechowywanych w Bibliotece Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie.
Sejmik z dn. 4 września 1788 r.
[<http://wirtualnie.lomza.pl/wirtualnie/2021/02/21/akta-sejmikowe-lomzynskie-i-wiskie/>]

Oprac. Monika Smakowska, Anna Zarzecka, Kamil M. Leszczyński